

განაწილებით ურთიერთობათა სრულყოფის ტენდენსია

განაწილებითი ურთიერთობები თავისი განვითარების ისტორიის მანძილზე განიცდიდა განვითარებისა და დაცემის პერიოდებს. საზოგადოების დაინტერესება ამ პროცესით ძალიან დიდი იყო. ძნელია დაინახო მსგავსი დამოკიდებულება განაწილებითი ურთიერთობებისადმი ისეთი სახით, როგორც ამერიკაშია, სადაც გათანაბრებითი ურთიერთობები გვხვდება საკმაოდ იშვიათად, მაგრამ „შესაძლებლობების თანაბრობის“ იდეა რჩება წმიდათაწმინდად ჯერ კიდევ კოლონიალიზმის დროიდან მოყოლებული, ვიდრე ჩვენს დღევანდელ რეალობამდე.

დიდი ხნის მანძილზე განაწილებითი ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ტენდენციები არ განეკუთვნებოდა ფართო ღონისძიებების ფართო დაინტერესების სფეროს მეცნიერთა და სწავლულთა მხრიდან. ეხლა კი, როცა კაცობრიობის წინაშე ახალი ძალით დადგა ისეთი პრობლემების გადაჭრის საკითხი, როგორცაა: სიღარიბის პრობლემა, სხვადასხვა ჯგუფებისა და პროფესიების აღამიანთა, იმიგრანტთა და ეროვნულ უმცირესობათა პრობლემები, განაწილებითი ურთიერთობების შესწავლის აუცილებლობა მკვეთრად გაიზარდა და „ახალი სიცოცხლე“ შეიძინა. გათანაბრებითი ურთიერთობები დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში ზოგჯერ მიმართული იყო შემოსავლების გათანაბრებისაკენ. დღევანდელი პოლიტიკა, როგორც ჩანს, უგულებელყოფს განაწილების თანაბრობის იდეას.

მარშალის დროიდან მოყოლებული, განაწილების ურთიერთობების კვლევაში უმნიშვნელოვანეს მიღწევას წარმოადგენდა ფრენკ გ. ნაიტის მოგების თეორია. 30-იანი წლების ნაშრომებს შორის შეიძლება გამოვყოთ ი.ფიშერის „პროცენტის ნეოკლასიკური თეორია“, მაგრამ ის იდეები, რომლებსაც ის გადმოცემდა თავის ნაშრომში, ეკონომიკურ ნაშრომებში გვხვდებოდა გაცილებით ადრე. სხვა დანარჩენ ნაშრომებში აღსანიშნავია კოუბ-დუგლასის მწარმოებლურობის ფუნქცია, რომელშიც შრომისა და კაპიტალის „წილი“ შემოსავლებში უნდა ვივარაუდოთ მუდმივად, მიუხედავად იმისა, თუ რა იგულისხმება კაპიტალის გაგებაში. მონოპოლიების შესწავლამ 30-იან წლებში მოიტანა ის შედეგი, რომ ცნება „ზღვრული ღირებულება“ შეცვალა ცნებამ „ზღვრული შემოსავალი“.

ზღვრული მწარმოებლურობის თეორიამ, ამ

ელზარდ კავთიძე ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

შესწორებებითა და ნაიტის შეხედულების გათვალისწინებით, შეადგინა განაწილების ნეოკლასიკური თეორია. შემდგომში სამეცნიერო კვლევების შედეგად, მეცნიერები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ საკვებით შესაძლებელი იყო განაწილების საერთო თეორიის აგება იმ საფუძვლებზე, რომლებსაც კეინსი სთავაზობდა კაცობრიობას. ამ დროიდან მოყოლებული, განაწილების პრობლემებს განიხილავდნენ მაკროეკონომიკასთან მჭიდრო ურთიერთკავშირში. სწორედ რომ განაწილების თეორიაში „მაკრო“ და „მიკრო“ ეკონომიკის დაპირისპირება არის არაბუნებრივი და ფანტაზიის სფეროს განეკუთვნება; შემოსავლების განაწილებას განეკუთვნება ისიც, რაც მცირე ფირმაში ხდება და ისიც, რაც ხდება მთლიანად ეკონომიკაში.

ზღვრული სარგებლიანობის თეორიის ერთ-ერთი თავდამოდებული მომხრე იყო გამონივნილი მეცნიერი ბრონფენბრენერი. თავის ნაშრომში „ნეოკლასიკური თეორია“, ის აანალიზებს ურთულეს საკითხებს, რომლებიც დაკავშირებულია განაწილებით ურთიერთობებთან. ამ თეორიას ბრონფენბრენერმა უწოდა „ძველი, კეთილი თეორია“ და მისი აზრით, მას (თეორიას) შეუძლია აღწეროს და ახსნას რეალობა.

ი. კრიგელი, რომელიც იყო ახალგაზრდული, პოსტკეინსიანური მიმდინარეობის წარმომადგენელი, განაწილებითი ურთიერთობების ახსნისას ხშირად მიმართავდა ამ თეორიის პირველწყაროებს - კეინსისა და კალეცკის ნაშრომებს. იგი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებდა მოგების თეორიაზე. მოგების სიდიდე განისაზღვრება ინვესტირების მოცულობისა და დანახოვების რაოდენობის მაჩვენებლებიდან. მოცემული თეორიის მიხედვით, განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ კაპიტალისტური წყობილების სიცოცხლისუნარიანობა განისაზღვრება არა მარტო იმ ინვესტიციებით, რომლებმაც შექმნეს სამუშაო ადგილები, არამედ იმ ინვესტიციებითაც, რომლებსაც მოაქვთ გარკვეული მოგება. კრიგელმა პირველმა შესძლო მულტიპლიკატორის თეორიიდან მიეღო მთელი ეს მნიშვნელოვანი „ტრივიალური“ დასკვნა.

თანამედროვე განაწილებითი ურთიერთ-

ეკონომიკური თეორიის პრობლემები

ბებისთვის დამახასიათებელია ათი პრობლემა. აი ისინიც:

1. შემოსავლების განაწილება და საზოგადოებრივი სამართლიანობის თეორია;

2. სარგებლიანობის ურთიერთდამოკიდებულება და საზოგადოებრივი კეთილდღეობა;

3. სიღარიბის, არასრული დასაქმებისა და უთანაბრობის განსაზღვრა;

4. შემოსავლების განაწილების ხერხები;

5. „ხელფასის მატებისა“ და „მოგების შემცირების“ მნიშვნელობა განაწილების თეორია-სთან მიმართებით;

6. განაწილება და ეკონომიკური განვითარება;

7. შრომითი შემოსავლების განაწილება: დისკუსია ბაზრის სეგმენტაციის საკითხებზე;

8. კოლექტიური ხელშეკრულებების გაფორმების შედეგები;

9. შემოსავლების განაწილება და საერთო წონასწორობის თეორია;

10. განაწილების მაკროეკონომიკური თეორია.

განაწილების უმნიშვნელოვანეს პრობლემებთან მიმართებაში აღსანიშნავია განაწილების ნეოკლასიკური თეორიის არსებობა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში. კონკურენციის პირობებში საწარმოო ფაქტორებზე მოთხოვნა განისაზღვრება, პირველ რიგში, მათი ზღვრული მწარმოებლურობის გათვალისწინებით, ხოლო მიწოდება - ძირითადად სამუშაო და თავისუფალი დროის არჩევის თანაფარდობით. ამ თეორიის შესამოწმებლად, გლობალური ეკონომიკის გათვალისწინებით, შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს აგრეგირებული საწარმოო ფუნქცია. მიუხედავად ნეოკლასიკური ტერმინოლოგიის მნიშვნელოვანი ნაწილის აპოლოგეტიკური შეფერილობისა, არცერთი ზემოთ აღწერილი მდგომარეობა არ ატარებს ნორმატიულ და შეფასებით ხასიათს და არ არის აუცილებელი საბაზრო ეკონომიკის დაცვის პირობებში, შემოსავლების განაწილების შედეგების შეცვლა.

შემოსავლების განაწილების საკითხებზე მომუშავეთა შორის თანამედროვე „კლასიკოსად“ აღიარებულია ჯ. როულზი. მისი აზრით, შემოსავლების განაწილება სამართლიანია, თუ იგი არის ინდივიდებს შორის დადებული საზოგადოებრივი ხელშეკრულების შედეგი. როულზმა ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე მიიღო „მინიმალქსის“ თეორია: აღმოჩნდნენ რა უცოდინრობის „პირველად მდგომარეობაში“, ინდივიდები მიისწრაფვოდნენ შემოსავლების თანაბრობისაკენ და უარს ამბობდნენ გამდიდრებაზე, რომლებიც მიმართული იქნებოდა შემოსავლების იმ მინიმალური დონის გაზრდაზე, რომელიც შეიძლებოდა მათ შეხვედროდათ.

ადამიანები ეკონომიკაზე მსჯელობენ უწინარესად იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად სამართლიანადაა შემოსავლები განაწილებული. სამართლიან განაწილებაში იგულისხმება არა მარტო ის შემოსავალი, რომელიც საჭიროა ადამიანის ბიოლოგიური მოთხოვნილებების მინიმალურად დაკმაყოფილებისათვის, არამედ ის, რომელიც უზრუნველყოფს ინდივიდის თავისუფლების, დამოუკიდებლობისა და ღირსების დაცვის ელემენტარულ მოთხოვნილებას; მაგრამ, ალბათ, მაინც უნდა შევურიგდეთ გარკვეულ უთანაბრობას, რადგან განსაკუთრებული ნიჭით დაჯილდოებულ ადამიანებს მიეცეთ უფრო მეტი სტიმული თავიანთი შესაძლებლობების გამოსავლენად. როულზის მსჯელობაში არ არის გათვალისწინებული შემოსავლების გააწილება ინდივიდებს შორის მთელი სიცოცხლის მანძილზე, ასაკი კი არის უმთარესი ფაქტორი პირადი შემოსავლებისა და სიმდიდრის ფაქტორი უთანაბრობისა. აქ ჩნდება კითხვა: ხომ არ არის მიზანშეწონილი მთელმა რიგმა მაღალგანვითარებულმა ქვეყნებმა და ერებმა უარი თქვან თავიანთ სიმდიდრეზე ღარიბი ქვეყნებისა და ერების სასარგებლოდ? (რისკენაც კაცობრიობას მოუწოდებს „ახალი ეკონომიკური საზოგადოებრივი წესრიგის“ ლოზუნგი). ამავე დროს აღსანიშნავია ისიც, რომ არ შეიძლება შემოსავლების გადაცემა სხვა პირებზე იმ შემთხვევაში, თუ გადაცემის და მიმღების ურთიერთობაში დაირღვევა სამართლიანობა.

კაპიტალისა და შემოსავლების მთლიან მოცულობას მფლობელი განკარგავს თავისი შეხედულებისამებრ. თუ კაპიტალისა და შემოსავლის გამოყენება გადადის უთანაბრობაში, მაშინ მფლობელი იძულებული ხდება მიიღოს ადეკვატური ზომები. ერთადერთი შეზღუდვა, რომელიც შეიძლება არსებობდეს, ეხება საკუთრების კანონიერებას. ყოველი ადამიანის საკუთრება შექმნილ უნდა იქნეს კანონიერი გზით და ასევე უნდა ხდებოდეს გაცემა ყოველ მომდევნო მესაკუთრეზე. ე.ი. უნდა ხდებოდეს ძალდატანებისა და მოტყუების გარეშე.

მასაჩუსეტსის ინსტიტუტის წარმომადგენელი პ. ვარიანი საზოგადოებას სთავაზობდა შემოსავლების განაწილებას შემდეგი პრინციპით: ყოველ ინდივიდს შეუძლია მიიღოს ნებისმიერ პერიოდში საზოგადოების მიერ წარმოებული კეთილდღეობისა და მომსახურების თანაბარი ნაწილი. კონკურენციის პირობებში თავისუფალ ბაზარზე ხელშეკრულების დადება იწვევს ისეთ შედეგს, როცა საზოგადოების არც ერთ წევრს არ ექნება სხვის მიმართ უკმაყოფილების გრძნობა. ყველა ზემოჩამოთვლილი საკითხ-

ის მთავარ საფუძველს წარმოადგენს ინდივიდუალიზმი. ყურადღების ცენტრში არის ინდივიდის შემოსავლებისა და სიმდიდრის აბსოლუტური და შეფარდებითი მოცულობა.

როცა განიხილება ეკონომიკა ნ ინდივიდებითა და მ კეთილდღეობით, მაშინ სარგებლიანობის ფუნქცია ნ ინდივიდისთვის არის:

$$U_i=(X_{i1}, X_{i2}, \dots, X_{im}, W_i), \quad (1)$$

სადაც X არის m კეთილდღეობისა და მომსახურების რაოდენობა, რომელიც გამოყენებულია I ინდივიდის მიერ მოცემულ პერიოდში, ხოლო W_i არის მათ მიერ დაგროვილი სიმდიდრის მოცულობა. (1) ფორმულაში ყველა სიდიდე ეკუთვნის მხოლოდ იინდივიდს.

ყოველი ინდივიდის კმაყოფილების ხარისხი გამომდინარეობს მხოლოდ მისი შემოსავლებისა და სიმდიდრის ოდენობიდან და არანაირად არ არის დაკავშირებული სხვა ინდივიდების მდგომარეობასთან.

სარგებლიანობის საერთო ფუნქცია ითვალისწინებს არა მარტო იინდივიდის შემოსავლებსა და სიმდიდრეს, არამედ სხვა ინდივიდებისასაც. ამგვარად ვიღებთ:

$$U_i=(X_{i1}, X_{i2}, \dots, X_{im}, W_i, Y_i, W_j), \quad (2)$$

I ინდივიდი, რომელიც „კეთილმოსურნედ“ არის განწყობილი ღარიბებისადმი და „არაკეთილმოსურნედ“ მდიდრებისადმი, შემოსავლების განაწილების (2) ფორმულის გათვალისწინებით, შეხვდება დიდი მოწონებით, განსხვავებით (1) ფორმულისაგან.

საზოგადოებრივი კეთილდღეობა ან მომსახურება არის სპეციალური ეკონომიკური ფორმულირება, რომელიც შეიცავს „ურთიერთდამოკიდებულების ეფექტს“, რომელიც უშუალოდ არის დაკავშირებული შემოსავლების განაწილებასთან. თუ (1) ფორმულიდან (2)-ზე გადასვლისას ინდივიდის ხარჯები კეთილდღეობასა და მომსახურებაზე იზრდება, მაშინ ამ კეთილდღეობასა და მომსახურებას ეწოდება „საზოგადოებრივი კეთილდღეობა“. ამ ხარჯების რაოდენობა გამომდინარეობს ინდივიდის შეხედულებიდან, თუ რა თანხები აქვს მას საჭიროდ საქონლის შესაძენად. განათლება, ქველმოქმედება, ქვეყნის თავდაცვა, კომუნალური, პოლიციისა და სახანძრო სამსახურების ფუნქციონირება - ეს არის ის, რაზეც ინდივიდი თანახმაა დახარჯოს სოციალური თანხები, როგორც საზოგადოების ერთ-ერთმა წევრმა. მისი მზადყოფნა, დახარჯოს ფული, აიხსნება იმით, რომ მას სურს ამ დახარჯული ფულის საზღაურად მიიღოს სიმშვედე და სტაბილური სიტუაცია ქვეყნის მასშტაბით.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. სამუელსონი პ., ნორდჰაუსივ. ეკონომიკისი (ძირითადი შინაარსი). თბ., 1992.
2. მენქიუგ. ეკონომიკისპრინციპები, გამომცემლობა «დიოგენე», თბ., 2007.
3. მაღაშხიაგ. მეტაეკონომიკა – ეკონომიკისფილოსოფია, თბ., 1995.
4. Оплата по результату. Из опыта оплаты труда персонала в США, второе издание. Под общей редакцией Питера Т. Чингоса. Издательство «Диалектика», Москва – Санкт-Петербург - Киев, 2004.
5. Волкер Ф. «Предпринимательство и доходы», М., 1994.

TENDENCY OF IMPROVEMENT OF ALLOCATION RELATIONSHIPS

EDUARD KAVTIDZE
Acad. doc. of Economy

Allocation relationships during its development history had been enjoying progress and regress. The interest of society toward this process was very high. It is hard to find such kind of attitude toward allocation relationships as is in the USA.

And now, when the humankind faces the necessity to solve such kind of issues as are: poverty problem, problems of different groups of people and professions, immigrants and ethnic minorities, the necessity of studying of allocation relationships has raised sharply and got “a new life”.

When people discuss economic, they first of all take into account how justly revenues are allocated. Under the just allocation are considered not only those resources that are important for minimal satisfying of biological needs of human being, but also those which will guarantee a person freedom, independent and basic needs of dignity protection.